

АРХЕОЛОГИЯ НА СТАРИЯ ЖЕЛЕЗОДОБИВ НА ДОЛЕН ДУНАВ И В СТАРОПЛАНИНСКАТА ОБЛАСТ (Римска императорска епоха – край на 18 в.).

(Резюме)

Боян Думанов

Настоящият труд е посветен на един изключително важен, но често подценяван аспект от развитието на старата икономика на Балканите, а именно железодобивът като неразделна част от нея. Анализът на археологически, исторически и етнографски изследвания, комбиниран с подходи на аналитичната химия и геоархеологията дава възможност за допълнения, надграждане и създаване на нови модели за функционирането на старата железодобивна индустрия. Монографията е предназначена преди всичко за специалисти в областта на римската, късноантичната и средновековна археология и история, но и за студенти, и по-широк кръг читатели, които имат интерес към древната икономика и система на обмен. Географският обхват е съобразен с актуалната древна и средновековна география.

Трудът е структуриран в пет основни части с предговор, заключение, библиография и включени в текста илюстрации.

За постигане на целите на изследването са приложени три научни подхода - археологически, химически и геоложки. Археологическите анализи включват детайлна библиографска справка за изследвания район и издирване на аналогични ситуации по проблемите на древния железодобив в балкански и европейски мащаб; събиране на полева информация при покриването на максимален периметър от изследователския район чрез конвенционални теренни изследвания (археологически обходи), които според методиката си са два вида - екстензивни и селективни археологически обхождания. Като част от археологическия подход е и локализирането на алтернативни маршрути през планинските райони, използвани като преки трасета за превоз на суровини и постепенно трансформирани в основни пътища при предпоставки от политически и икономически характер. Получените данни са поставени в ГИС среда, чрез което въз основа на вече събрани пространствени данни за археологическите обекти в района става възможно добиването на нова информация за изчезнали или недоловими археологически структури и потенциални суровинни източници.

За целите на химическите изследвания чрез теренните обхождания са събрани набори от подвижни материали от проучвани и непроучвани археологически обекти с цел подлагането им на анализ, като в болшинството си това са металургични и ковашки шлаки. Материалите бяха подложени на три вида анализи два от които са мултиелементни, недеструктивни и се характеризират с бързина и простота на анализа. Третият е използван за определяне на основни компоненти (Cu, Ni, Co), микрокомпоненти (Sn, As, Pb, Sb), както и следи от елементи (Zn, Se, P, Mn). Геоложките изследвания се базират на събиране на геоложки проби с цел издирване на суровинни центрове (1). Издирване на основните източници на суровини и минерални ресурси в изследвания район; установяване на местоположението на древни кариери, рудници, водоизточници и др., което е от значение за възстановката на древната икономика и факторите, предопределящи възникването, изчезването или трансформациите на популациите и селищните агломерации (2.) и 3. използване на ГИС за систематизиране на събраната информация в геобаза данни.

За целите на едно изследване, което се нарича „Археология на стария железодобив на Долен Дунав и в Старопланинската област“ е необходимо оскъдният емпиричен материал да бъде вписан в общите политически и социално-икономически процеси, което оправдава и множеството препратки към етнографски и демографски данни.

В крайна сметка извършените теоретични и практически интердисциплинарни проучвания в долнодунавската и старопланинската област довеждат до следните общи и приносни заключения:

1. Акцесорният магнетит под формата на пясък отложен в следствие на денудационна дейност по склоновете, обърнати към теченията на водоизточници от различна категория, както и отгланята в техните корита, е основната суровина за развитие на железодобив през античността, средновековието и предмодерната епоха.
2. Установените места на добив и металургична преработка не се ограничават само със задоволяване на регионалните потребности от желязо, но имат капацитет да предоставят полуготова или готова продукция на центрове, които от своя страна, чрез свои ресурси, допълват системата на икономически обмен.
3. В микрорегионален аспект връзката добив-редукция-обработка варира в следствие на общите политически и икономически отношения. Археологическите контексти, съпоставени с химическия анализ на образците практически потвърждават, предпоставената въз основа на аналогии теза, че тази връзка невинаги е лесно установима и това е възможно единствено чрез интердисциплинарни проучвания.
4. Железодобивната индустрия е сложен в социално-икономическо отношение процес, зависим от човешкия потенциал, обитаващ съответните ландшафти. Развитие или западането на тази дейност се отразява върху общият икономически и обществен профил на населението в регионален и надрегионален мащаб.